

**Az MTA Nyelvtudományi Intézet
2008. évi fő kutatási céljai és annak forrásai**

a) Alap- és kiegészítő tevékenységek:

Nyelvtudományi alap- és alkalmazott kutatások végzése

A magyar nyelv leírása és nyelvtanelméleti kutatások

Fonológiai és morfológiai kutatások:

A fonológia és morfológia analógia-alapú formális megközelítése c. OTKA projektum lezárása, a fonetika és a fonológia határterületének vizsgálata, valamint a percepció szerepe a fonológiai folyamatok és mintázatok kialakulásában. A paradigmák fonológiájának és a defektivitásnak az elemzése

Mondattani kutatások:

Az Adverbiumok szintaxisa és szemantikája c OTKA-projektumot lezáró angol nyelvű kötet lektorálása, a függelékek és az előszó elkészítése, a kötet megjelentetése.

További kutatások a szintaxis és a szimmetria témakörében nemzetközi projektum keretében.

A szótár morfológiai részének reprezentálása nyelvelméleti és kognitív szempontból (OTKA támogatás) .

A fókusszal kapcsolatos kutatások folytatása. Kutatások a tagadás szintaxisa és szemantikája terén. Az alanyi kifejezések sziget-voltáért és a fejmozgatás szintaktikai tulajdonságaiért felelős

mechanizmusok vizsgálata. Sikeres pályázat esetén a magyar nyelvtörténet generatív vizsgálatára irányuló munkáinak a megkezdése. A *Szintaktikai Lokalitas Minimalista Megközelítése* c. elfogadott OTKA projektum keretében a magyar fókusz szerepének a vizsgálata a lokális jelenségekben

Szemantikai kutatások:

Kísérletes kutatás a posztverbális pozícióban elhelyezkedő kvantorkifejezések hatóköri viszonyainak vizsgálatára: megértési tesztek készítése, kipróbálása, majd tesztelésben való alkalmazása (60 fő részvételével); produkciós tesztek készítése, kipróbálása, alkalmazása (kb. 12 fő részvételével) (OTKA támogatással).

A diskurzusszerkezet és a mondat interpretációja közötti kölcsönhatások vizsgálata a magyar diskurzus-partikulák tanulmányozásával: tanulmányok készítése a hangsúlyos *csak* és a *vajon* partikulák interpretációjáról, további partikulák (*is, talán*) vizsgálatához anyaggyűjtés: OTKA támogatással.

A The Year's Work in English Studies c. narratív bibliográfia 87. évfolyamának munkálataiban való részvétel, a *Semantics* c. fejezetész elkészítése.

A magyar nyelv történetének leírása

A középmagyar kor mondattanából az alábbi fejezetek elkészítése: A tagmondatok szerkezete: a tagolt tagmondatok II; Az állító és tagadó mondatok; A mondat szórendje: A mondat szintjén szokásos sorrendek vizsgálata; Az állítmány; Az ige szabad határozói; A birtokos jelzői szerkezetek; Az időhatározói mellékmondatok. (OTKA támogatással)

Tanulmánykötet összeállítása a középmagyar kor mondattani fejezeteiből.

A Magyar történelmi fonológia munkálatainak kiszélesítése: a szótagleírások folytatása.

További részvétel az Érdy-kódex internetes szövegkiadásában (az ELTE Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszékével együttműködve) és a magyar nyelvemlékek internetes megjelenítésében (az OSzK Kézirattárával együttműködve)

Részvétel az Osiris Kiadónál megjelenendő Magyar nyelvtörténet kézikönyv végső változatának a megírásában.

Élőnyelvi és szociolingvisztikai kutatások

A BUSZI-2 kutatásban elemzések készítése az *í, ú, ű* variabilitásáról, a beszédstílusokról és az ingadozó toldalékolású szavakról. A BUSZI-2 korpuszában: a nyelvi változók és a kontextuális stílusok összefüggései; (OTKA támogatással)

Folytatódnak a következő projektumok: *A nyelvcsere és nyelvi revitalizáció vizsgálata Kelet-Közép-Európában*, a *DILING- FP6 SSA* európai uniós projektum munkálatai; új nemzetközi projekt előkészítése. Policy-ajánlások készítése országonként és regionálisan

A nyelvcsere és nyelvmegőrzés formái kisebbségi közösségekben; Nyelvcsere – nyelvmegtartás, a nyelvi revitalizáció elmélete és gyakorlata (összehasonlító vizsgálatok)

Társadalmi érintkezési formák, kétnyelvűség, kisebbségi és többségi attitűdök, előítéletek magyarországi nyelvi közösségekben (az NKFP-adatok elemzése)

Kétnyelvűséggel kapcsolatos nyelvi-ideológiai kutatások

Kétnyelvűség és nyelvcsere a Muravidéken (a kutatási eredmények szintézise)

Terepmunkák, felmérések

A „hangzósság” lényegi sajátosságai elemzésének folytatása, az objektív akusztikai és a kevésbé objektív pszichoakusztikai adatok alapján.

Empirikus munkálat kezdődik a „jólformáltság” fogalmának az értelmezésére, mely adatbázisként az Új Magyar Tájszótár anyagában található táji változatokat kívánja felhasználni, mivel a nyelvjárási beszélőknek a szavak fonotaktikai átrendezésére irányuló eljárásai felfoghatók a fonémakapcsolódások pszichológiai realitására irányuló öntudatlan teszteknek is.

A nyelvi attitűdvizsgálatok folytatása: a nyelvi normativitással, a területi nyelvváltozatok értékelésével, a helyes/helytelen megítélésével és a helyesírási normával foglalkozó kérdésekre adott válaszok feldolgozása kérdőívek alapján. A kérdőíves adatok elemzése és értékelése.

Új kutatási téma indítása: a nyelvi tanácsadás kiszélesítése a hivatali nyelv területén jelentkező nyelvhasználati problémák empirikus vizsgálatával.

Finnugrisztikai kutatások

Számítógépes adatbázisok és programok építése: az Uráli Etimológiai Adatbázis továbbfejlesztése során a szócikkek kommentár részében való keresés kidolgozása, a magyar, orosz, angol és finn alapjelentések bedolgozása az adatbázisba – pályázati támogatással. Az UEW alternatív alapalakjairól szóló tanulmány elkészítése. Anyaggyűjtés a finn-permi alapnyelv rekonstrukciójához

A Magyar történeti fonológiai adatbázis feltöltésének folytatása.

Az udmurt elemző elkészítése. A nganaszan morfológiai elemző munkálatainak folytatása pályázati támogatással (OTKA támogatással).

Permisztika: Az udmurt nyelvjárási atlasz térképlapjainak elkészítése (OTKA támogatással)

Obugrisztika:

Egy hanti szintaktikai kérdés (mutatónévmás szintaktikai viselkedése) feltárása

A Schmidt Éva-archívum további gondozása (NKA támogatással).

Obi-ugor történeti és leíró fonológiai vizsgálatok (a sva státusza az obi-ugor nyelvekben).

A *The Ostyak Hero Princes* című monográfia kiadásának gondozása.

Szamojédológia:

A szamojéd tagadó szerkezetek monográfia-keretű feldolgozása.

A nganaszan terepmunka lebonyolítása, adatfeldolgozás. A fonológia és morfológia analógia-alapú megközelítésének folytatása, a palatalizáció és gradáció további vizsgálata.

Tipológia: Az uráli feltételes mondat szerkezet tipológiai jellemzése nagyobb, összefoglaló tanulmányban.

Egy szociolingvisztikai EU-pályázat koncepciójának kidolgozásában való részvétel.

Fonetikai kutatások

A spontán beszéd koartikulációs folyamatainak elemzése a magánhangzók sűrűsödési ellipsziseiben (a kilenc magánhangzó-minőség esetében, CVC helyzetben); a pótlónyúlás fonológiai jelenségének akusztikai fonetikai vizsgálata; a nazális mássalhangzó hatásának vizsgálata; a zörejhang-kapcsolatok realizálódása spontán beszédben; a hangszalagműködés a folyamatos beszéd egyes fonetikai helyzeteiben; percepció ellenőrzési tesztek. A magyar beszédatbázis (BEA) munkálatainak folytatása (beszédfelvételek, annotálás, ellenőrzés). A megakadásjelenségek többszemponútú fonetikai vizsgálata érinti a különféle beszédhelyzeteket, az egyes életkorokat, az önellenőrzési folyamatokat, az ismétlések és az újraindítások akusztikai fonetikai jellemzőit (időviszonyok, frekvencia-összetevők, intenzitás szerkezet). A spontán beszéd és a beszédtervezés, valamint a szövegfeldolgozás összefüggéseinek vizsgálatát tervezik beszédproblémával küzdő gyermekek esetében (részben OTKA támogatással).

Neurolingvisztikai kutatások

A természetes nyelvi rekurzió műveletei korlátozódásainak a tesztelése agrammatikus afáziásoknál. (OTKA támogatással). A téri és idői relációk feldolgozásának és produkciójának összehasonlító vizsgálata különböző afázia-szindrómáknál és egészséges kontroll-személyeknél.

A morfoszintaktikai és diskurzusszintű egyeztető folyamatok működésének reakcióidős vizsgálata non-fluens és fluens afáziásoknál.

A pszichológiai ígét tartalmazó tárgyias mondatok megértésének vizsgálata. Az eredmények egybevetése az auditív szófelismerési és grammatikalitás-megítélési próbákkal nyert teljesítménymintázatokkal, valamint az ágéntív ígét tartalmazó mondatok megértési mintázataival.

Fonológiai szekvenciaszervezési devianciákat tartalmazó adatok folyamatos gyűjtése afáziában, nyelvbtlásokban és időskori tévesztésekben, az ezeket tartalmazó korpuszok folyamatos építése. Az információszűkítő műveletek kategorizációjának kidolgozása, valamint kvantitatív vizsgálatok spontán beszédbeli nyelvbtláskorpuszon.

Pszicholingvisztikai kutatások

A nyelvfejlődési zavar feltérképezése a magyarban: a szórend megértésre gyakorolt hatása vizsgálatának kiterjesztése az óvodáskorú nyelvfejlődési zavart mutató csoportban, az eredmények összehasonlítása szókincs méretben és életkorban illesztett kontrollcsoportokkal. A nyelvtani szabályok elsajátításának háttérében álló implicit folyamatokat befolyásoló tényezők vizsgálata. A rendezett bemutatás és a véletlenszerű bemutatás melletti tanulás összehasonlítása mesterséges nyelvtan paradigmával felnőtteknél, tipikus fejlődésű és nyelvfejlődési zavart mutató gyerekeknél (OTKA támogatással).

Cigány nyelvészeti kutatások

A beás nyelv leíró nyelvtanának befejezése.

Az alábbi tanulmány elkészítése, publikációra való benyújtása:

„*Mi nem esküszünk nőkre!*” Átok, társadalmi nem és diskurzuspozíciók egy roma közösség nyelvi ideológiájában.

Szemiotikai elméletek a nyelvi ideológiákkal kapcsolatos nyelvészeti antropológiai kutatásokban. – egy áttekintő, „state of the art” tanulmány magyar nyelven.

Orientalisztikai kutatások

Turkológiai és egyiptológiai kutatások:

Az óanatóliai-török (óoszmánli) nyelv vizsgálata. Néhány, kronológiai és területi szempontból szórtságot mutató reprezentatív korpusznak a nyelvtörténeti korszakolás szempontjából való elemzése. Ezzel párhuzamosan a nyelvemlékek kritikai kiadása (2008-ra a *Tezkiretü'l-evliya* megjelentetése a cél). A nemzetközi turkológia kurrens bibliográfiája (*Turkologischer Anzeiger / Turcology Annual*) folyamatos kiadása. Az „*Aegyptio-afroasiatica*” és a „*Lexica afroasiatica*” c. cikksorozatok folytatása.

Kelet-ázsiai, belső-ázsiai és buddhológiai kutatások:

A tibeti nyelvű történeti források kutatásának folytatása, különös tekintettel a mongol–tibeti kapcsolatok nyelvi vonatkozásainak kultúrtörténeti hátterére. A madhjamaka buddhista terminus technikusok árnyalt jelentéseinek feltérképezése különböző kontextusokban és forrásokban.

A megkezdett kínai történeti pragmatikai kutatási pályázat folytatása és befejezése (forrás: Chiang Ching-kuo Foundation (Taiwan) RG001-EU-06 sz. projektum: *Theory and practice of power in traditional Chinese criminal investigations*. Tanulmányok a mai kínai nyelv szintaxisának egyes tárgyköreiből (EU projektum támogatással).

Nyelvtechnológiai és korpusznyelvészeti munkálatok

Súlyponti projektum a Magyar Nemzeti Szövegtár kibővített és felújított változatának elkészítése, egyben közreműködés a Magyar spontán beszélt nyelvi adatbázis elkészítésében. A feladatok pontos ütemezése a témakörben beadott OTKA pályázat elbírálásának eredményétől függ.

A 2008-ra a rendelkezésre álló nyelvi erőforrások felhasználásával az alábbi kiadványok megjelentetése fontos cél: a vonzatkeret-adatbázison alapuló vonzatszótár keretgyakorisági adatokkal valamint az MNSZ átdolgozott és továbbfejlesztett változatán alapuló gyakorisági szótár.

Pályázatok működtetése:

A számítógépes tartalomelemző NKFP/Jedlik-pályázat eredményes befejezése.

A CLARIN projektumban a nyelvi erőforrások és technológiák regionális központ kialakítása. A munkálatok megkezdése a CACAO (Cross-language Access to Catalogues And On-line libraries) pályázat keretén belül.

A Szegedi Egyetem Informatikai tanszékcsoportjának alvállalkozójaként közreműködés a 2008-ban induló TUDORKA című, Jedlik-pályázat munkálataiban.

Lexikográfiai kutatások. A magyar nyelv nagyszótára

Befejeződik a *b* betűs szócikkek szerkesztése, megtörténik a *b* betűs kötet főszerkesztése, tördelése, 2008 végén megjelenik *A magyar nyelv nagyszótára 3. B–byte* kötete.

Befejeződik a *cs* és elkezdődik a *d* betűs szócikkek írása, elkezdődik a *c* betűs címszavak szerkesztése, nyelvi-lexikográfiai és szaklektorálása, valamint a címszavak morfológiai kódolása. Megtörténik az *e* és *é* betűs címszavak kiválasztása.

Befejeződnek az *Új magyar tájszótár 5. Sz–Zs* kötetének szerkesztési, lektorálási és főszerkesztési munkálatai.

Befejeződnek egy fizikai helyesírási szabályzat és szótár munkálatai.

b) Egyéb (kutatástámogató) tevékenységek:

Fejlesztések, oktatás, szolgáltatás

Az intézet mint tudományos és információs központ

Az intézet internetes honlapja magyar és angol nyelvű tartalmainak folyamatos frissítése, szolgáltatásainak bővítése. Nyelvészeti előadások, ismeretterjesztő anyagok kép- és

hangfájlok formájában való elérhetővé tétele a honlapon. A *Nyinfo* elektronikus levelezőrendszer működtetése, a címzettek körének további bővítése. Nyelvészeti PhD-disszertációk kiadására pályázat kiírása. Neves külföldi nyelvészek egyhetes előadássorozatainak (az ún. szuperkurzusoknak) a megszervezése és lebonyolítása országos részvétellel. Hazai nyelvészek vendéglőadás-sorozatának a megszervezése. Nyelvi tanácsadás és tudományos ismeretterjesztés végzése, nyelvi szakvélemények készítése.

Nyelvtudományi könyvtár fenntartása

A könyvtár hagyományos és elektronikus szolgáltatásainak folyamatos fejlesztése, állományának bővítése.

Részvétel a felsőoktatásban:

Az MTA–ELTE Elméleti Nyelvészet Kihelyezett Intézeti Tanszék működtetése: ezen belül az Elméleti Nyelvészet egyetemi szak, az erre épülő Elméleti Nyelvészet PhD-program, valamint a tanszék önálló programjai oktatói tevékenységének az ellátása. Ezzel párhuzamosan a kétciklusú bolognai rendszerben a Nyelvtechnológia BA és Elméleti nyelvészet MA akkreditálása.

A 2006-ban írt *Formális szemantika* c. egyetemi tankönyv második kiadásának az előkészítése a JATEPress kiadónál.

A tervezett nemzetközi és hazai konferenciák

A második *DILING*-workshop szervezése (Ukrajna).

A *BUM6* konferencia lebonyolítása, a bécsi tipológiai konferencia megszervezésében való részvétel, a Schmidt Éva emlékülés megszervezése és lebonyolítása.

Az *V. Alkalmazott Nyelvészeti Műhelytalálkozó* megszervezése Budapesten, a nyelvi problémakezelés és a nyelvi minősítések kérdéseiről (2008. május 16–17).

Társszervezőként részvétel a „*Forráskutatás, forráskiadás, tudománytörténet*” c. konferencia rendezésében (ELTE Nyelvtörténeti Tanszék, Magyar Nyelvtudományi Társaság, Nyelvtudományi Intézet Nyelvtörténeti Osztály).

A *4th International Symposium on Politeness* ('East meets West', 2008. július 2 – 4.) megrendezése (a Linguistic Politeness Research Group-pal közösen).

A Budapesti Szociolingvisztikai Interjú (BUSZI) eredményeinek a bemutatására hazai konferenciát terveznek.

A BUSZI-eredmények és a Nézetek-B2 (Nyelvi változások Budapesten) bemutatása nemzetközi konferenciákon: *17th Sociolinguistics Symposium*, Amsterdam és *Methods XIII* konferencia, Leeds.

A 15. jubileumi *Élőnyelvi Konferencia* megrendezése Párkányban, a Gramma Nyelvi Irodával (Dunaszerdahely) közösen.

Tervezett részvételek konferenciákon és a nemzetközi felsőoktatásban:

17th Sociolinguistics Symposium (University of Amsterdam) SS17, Amsterdam, 2008. április
Nordic and Eastern European Minority Languages, Explorative Workshop, Oslo, 2008. június
Language Education Reforms at the Margins of Europe: Policies, Practices, Challenges című kollokvium, AILA Congress, 2008 augusztus, Essen

Brain Talk, Lund, Svédország 2008. június.

Kétnyelvűségi és szociolingvisztikai kurzusok vendégtanárként, Groningeni Egyetemen, Hollandia.